

ПЕРСПЕКТЫВЫ РАЗВІЦЦЯ ПСІХАФАЛЬКЛАРЫСТЫЧНАГА КІРУНКУ

У апошнія некалькі дзесяцігоддзяў усталёвалася тэндэнцыя да ўзнікнення новых навук і кірункаў на стыку ранейшых дысцыплін, якія з цягам часу ўжо не поўнаспраўдзяюць задачам сучаснасці. Нагадаем, што падобным чынам узнікла на пачатку 50-х гадоў XX ст. псіхалінгвістыка, якая на сёння арганічна ўлілася ў сістэму навук.

У роўнай жа ступені адпавядае задачам сучаснасці і псіхафалькларыстычны кірунак у сучаснай фалькларыстыцы. Падобная інтэгратыўная па сутнасці дысцыпліна прадвызначана неабходнасцю асэнсаваць тыя праблемы, для вырашэння якіх традыцыйны падыход падаецца недастатковым. У прыватнасці, пад такой праблемай мы разумеем характарыстыку не толькі саміх тэкстаў фальклору, але асобы-стваральніка і тых шляхоў, па якіх ідзе прадудыраванне тэкстаў. У сувязі з гэтым найбольш мэтазгодным падаецца пункт гледжання на фальклор як на з'яву менавіта псіхалагічнага характару – гэта значыць з'яву, што не паддаецца аднабаковаму аналізу.

У рэчышчы пануючага ў сучаснай навуцы антрапацэнтрычнага падыходу натуральна было б абвясціць аб'ектам даследавання менавіта чалавека. Толькі аналіз яго псіхікі, творчай інтэнцыі і патэнцыялу дазволіць нам давесці феноменальны характар фальклору. Заўважым, што даследаванні павінны тычыцца не толькі канкрэтнага індывіда як носбіта і захавальніка фальклорных традыцый (а таксама – эксперыментатара і наватара), але і так званую *асобу-стваральніка*, абагульнены вобраз, своеасаблівы патэрн творчых маніпуляцый з фальклорам. Спецыфіка асобы-стваральніка можа быць высветлена на аснове аналізу вынікаў распрацаваных тэстаў, скіраваных на высвятленне псіхалагічных і аксіялагічных фактараў успрымання беларускага фальклору. Апошні – непасрэдны прадмет даследавання, крыніца матэрыялу, перадумова і аснова для эксперыментаў.

Асноўныя мэты новай дысцыпліны, на наш погляд, наступныя:

1) апісанне і вывучэнне спецыфікі функцыянавання фальклору як псіхалагічнага феномену (з улікам уздзеяння ўнутраных (псіхалагічных) і знешніх (сацыяльных) фактараў);

2) выяўленне ўласцівасцей і структураванне асобы-стваральніка, апісанне яе эвалюцыі і развіцця (так званая *ядзерная структура асобы*).

Верагодна, падчас далейшай працы з матэрыялам будуць удакладняцца (спецыялізавацца) мэты і задачы даследчыкаў, развівацца тэрміналогія. Звернем увагу на адпаведны для гэтага патэнцыял псіхафалькларыстыкі.

Як можна зразумець з заяўленай назвы, у першую чаргу даследчая праца арыентаваная на выкарыстанне метадалагічных дасягненняў псіхалогіі – ад тэорыі архетыпаў (К. Г. Юнг) да псіхалогіі мастацтва і фантазіі. На аснове здабыткаў папярэднікаў і грунтуецца псіхафалькларыстыка (далей - ПФ).

Канкрэтна нашыя доследы скіраваныя ў першую чаргу на вывучэнне асобы-стваральніка, у прыватнасці яе ядзернай структуры. *Пад ядзернай структурай асобы мы разумеем суадносіны традыцыі і наватарства, архаікі і позніх утварэнняў унутры крэатыўнай сферы псіхікі асобы-стваральніка.*

Намі быў распрацаваны невялікі тэст, узор якога надалей дазволіць стварыць сістэму тэстаў для вызначэння структуры псіхікі канкрэтных выканаўцаў на аснове адпаведнасці іх адказаў запрагнаваным рэакцыям.

Задача: падабраць пару па гендэрнай прыкмеце.

лова	П рагназаваны варыянт	люзорны варыянт
ябёдушка	С елязень	ебедзь
аба	Д зед	
арэўна	Ц арэвіч	ар
ар'я	І ван	ар'ян
ястрыца	Б рат	
едзьма	В ядзьмар	ядзьмак

У тэставае заданне, прапанаванае для выканання, была дададзена крытычная пара *каліна-явар*, якая генетычна належыць да польскага фальклору. З'яўленне рэакцыі *явар* у гэтым выпадку варта вытлумачыць не столькі прамым уплывам польскай традыцыі, колькі апасродкаваным – праз літаратуру (Я. Купала).

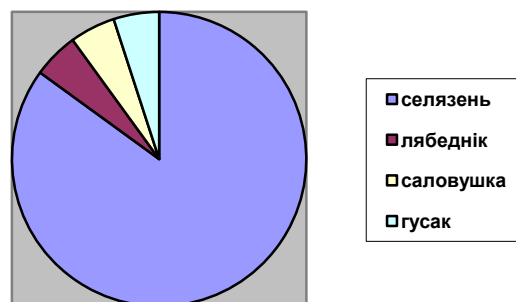
Назоўнікі жаночага роду наўмысна вынесены на першае месца (насуперак традыцыі): такім чынам у нас ёсць магчымасць праверыць трываласць сувязей у канкрэтнай пары (шляхам адваротнага ўзнаўлення).

Некаторыя пары (тут, у прыватнасці, пара *баба – дзед*) з'яўляюцца простымі – гэта значыць, верагоднасць з'яўлення прагназаванага варыянту тут блізкая да 100 адсоткаў.

Папярэдне было праведзена эксперыментальнае тэсціраванне, у якім прынялі ўдзел дваццаць чалавек.

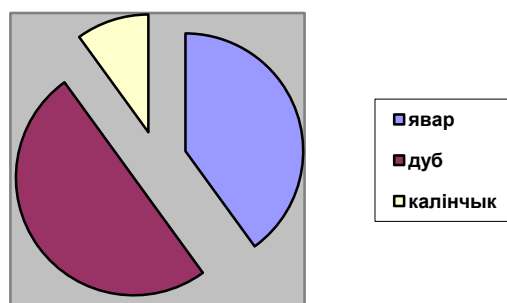
Вынікі згаданага тэсціравання наступныя (акрэслім найбольш знакавыя выпадкі):

1. Размеркаванне варыянтаў у пары *лябёдушка-селязень*:



2. Размеркаванне варыянтаў у пары *баба- дзед* стопрацэнтнае (усе выканаўцы выбралі прагназаваны варыянт).

3. Размеркаванне варыянтаў у пары *явар-каліна*:



Заўважым, аднак, што вынікі гэтага тэсціравання нельга лічыць канчатковымі і вызначальнымі, паколькі неабходна мець болей практычнага матэрыялу.

Безумоўна, у падобных заданнях неабходна ўлічваць узрост і сацыяльны статус выканаўцы, якія не могуць не паўплываць на выбар тых або іншых варыянтаў. Пазней вынікі такіх тэсціраванняў могуць быць выкарыстаны для даследавання параўнаўчага характару, каб выявіць адрозненні паміж найбольш частотнымі рэакцыямі ў розных узроставах і сацыяльных групам выканаўцаў. Зазначым таксама, што прапанаваныя апытальнікі могуць быць дапоўнены і пашыраны.

Такім чынам, перад даследчыкамі пастаноўка новых пытанняў у рэчышчы псіхафалькларыстычнага метаду адкрывае новыя гарызонты даследавання. Відавочна, што дасягненні ў гэтым кірунку могуць мець і практычнае прымяненне ў галінах псіхалогіі, сацыялогіі, паколькі праліваюць святло на розныя аспекты асобы сучаснага чалавека, яго стасункі з нацыянальнай традыцыяй і схільнасць да ўласнай творчасці. Гэта, натуральна, яшчэ раз падкрэслівае мэтазгоднасць распрацоўкі новага кірунку і яго непасрэдную каштоўнасць.

ЛІТАРАТУРА

1. *Красных, В. В.* Этнопсихолінгвістика і лінгвокультуролагія / В. В. Красных. – М., 2002.
2. Легенды і паданні / склад. М. Я. Грынблат і А. І. Гурскі; рэд. тома А. С. Фядосік. – Мінск, 2005.
3. *Розет, В. В.* Псіхалогія фантазіі / В. В. Розет. – Мінск, 1997.
4. *Фрейд, З.* Псіхалогія бессознатальнага / З. Фрейд. – М., 1989.